

TOHI FAKAMATALA Huhu ta'ofi 'o e MAHAKI PIPIHÍ

Huhu ta'ofi mahaki pipihi ko e Huhunú

Ko e me'a 'oku totonu ke ke 'ilo ki aí

Many Vaccine Information Statements are available in Spanish and other languages. See www.immunize.org/vis
'Oku Lahi 'a e Ngaahi Tohi Fakamatala Ki He Huhu Ta'ofi 'o e ngaahi Mahaki Pipihi 'e ma'u 'i he Lea Faka-Sepeñi mo e ngaahi lea kehé. Sio ki he www.immunize.org/vis

1

Ko e hā e 'uhinga e me'a 'oku 'ai ai ke ke huhú?

Ko e huhunú ('oku toe 'iloa pē ko e valiselá) 'oku anga maheni'aki ko e mahaki 'o e fanau iiki. 'Oku anga maheni'aki pē 'a 'ene tō ma'ama'a maí, ka 'e malava pē ia ke fakatu'utāmaki, 'o tautautefito ki he fanga ki'i fānau valevalé pea mo e kakai lalahí.

- 'Oku ne fakatupu 'e ia ha papala, veli, mofi, mo e tāvaivaia.
- 'E malava pē ke hoko atu ki ha palapalangia e kilí, ngaahi piki, niuomnia, maumau e 'utó, pe ko e mate.
- Ko e vailasi huhunú 'oku lava ia ke mafola mei ha tokotaha ki ha tokotaha 'o fou 'i he 'eá, pe ko e fetu'utakí 'i ha fa'ahinga huhu'a mei he mohomoho ko ia 'o e huhunú.
- Ko ha taha 'oku ne ma'u 'a e huhunú 'e lava ke ne ma'u 'a e veli felāngaaki 'aupito 'oku ui ko e Singikoló (shingles) 'i ha ngaahi ta'u 'amui ange.
- Ki mu'a 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi, fakafuofua ki he kakai 'e toko 11,000 na'e fakatokoto falemahaki koe'uhí ko e huhunú 'i he ta'u kotoa pē 'i 'Amelika.
- Ki mu'a 'e huhu ta'ofi mahaki pipihí, fakafuofua ki he kakai 'e toko 100 na'e mate he ta'u kotoa pē ko e ola ia 'o e huhunú 'i 'Ameliká.

Ko e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia 'o e Huhunú 'oku ne lava 'e ia 'o ta'ofi 'a e huhunú.

Ko e kongá lahi 'o kinautolu 'oku nau ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia 'o e huhunú he'ikai ke nau ma'u 'a e huhunú. Ka 'okapau 'e 'i ai ha taha ia na'e 'osi huhu ka 'oku ne kei ma'u pē 'a e huhunú, ko e anga maheni 'e ki'i ma'ama'a ange 'a e taimi ia ko iá. 'E si'isi'i ange 'a e ngaahi mohomoho ia ko ē te nau ma'ú, pea 'e ngali si'isi'i ange 'a e faingamālie ke nau ma'u 'a e mofi, pea 'e te nau vave 'aupito ki he saí.

2

Ko hai 'oku totonu ke huhu ta'ofi mahaki pipihi ki he huhunú pea 'i he taimi fē?

Fakahokohoko anga maheni

Ko kinautolu ko ia 'a e longá 'i fānau na'e te'eki ke nau ma'u 'a e huhunú 'oku totonu ke nau ma'u ha tousi 'e 2 'o e huhu ta'ofi mahaki pipihi huhunú 'i he ngaahi ta'u ko 'eni:

- 'Uluaki tousi: Māhina 'e 12 ki he māhina 'e 15 'a e ta'u motu'á
- Tousi hono 2: Ta'u 4 ki heta'u 6 'a e ta'u motu'á ('e malava pē ke 'oange ki mu'a, 'okapau ko e māhina 'e 3 mei he 'uluaki tousi)

Ko kinautolu ko ia 'oku ta'u 13 pea toe motu'a angé ('a ē na'e te'eki pē ke nau ma'u 'e kinautolu ia 'a e huhunú pe kuo nau 'osi ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia ko e huhunú) 'oku totonu ke nau ma'u ha tousi 'e 2 'o si'isi'i taha 'aki 'a e 'aho 'e 28 'a hona vāmama'ó.

Ke ke tulituli hake

Ka 'i ai leva ha taha 'oku te'eki ke huhu kakato, pea na'e 'ikai pē ke huhu ta'ofi huhunu, 'oku totonu ke ne ma'u ia 'e ia ha tousi 'e taha pe ua 'o e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia 'o e huhunú. Ko hono taimi'i 'o e ngaahi tousi ko 'eni 'e makatu'unga ia 'i he ta'u motu'a 'o e tokotaha ko iá. 'Eke ange ki ho'o toketaá.

'E malava pē ke 'oange fakataha pē 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi huhunú mo e ngaahi huhu ta'ofi mahaki pipihi kehé.

Fakatokanga'i angé: Ko e huhu ta'ofi mahaki pipihi "tuifio" ko ia 'oku ui ko e MMRV, 'oku 'i ai fakatou'osi 'a e ongo huhu ta'ofi mahaki pipihi ko e huhunú mo e MMR, 'e malava pē ke 'oange ia kae tuku 'a e ongo huhu ta'ofi mahaki pipihi taautaha ia ko ē ki he kakai 'oku nau ta'u 12 pe si'i hifo aí.

3

'Oku 'i ai 'a e fa'ahinga kakai ia 'oku 'ikai totonu ke nau ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia ki he huhunú pea 'oku totonu ke nau tatali.

- 'Oku 'ikai ke totonu ke ma'u 'e he kakai 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia ko e huhunú 'okapau na'e 'osi 'i ai ha'anau fakafeangainga 'alēsiki fakafe'atungia'i e mo'uí ki ha tousi ki mu'a 'o e huhu ta'ofi mahaki pipihi 'o e huhunú pe ko e kelatiní (polotini) pe ko e 'enitipaiotiki (antibiotics) ko e niomaisini (neomycin).
- Ko e kakai ko ē 'oku nau puke lalahi peé pe matu'aki puke lahi 'aupito 'i he taimi ko ia na'e palani ke fai ai 'a e huhu 'oku totonu ke nau tatali kae 'oua leva ke nau sai lelei honau puké ki mu'a pea nau toki ma'u 'a 'enau huhu ta'ofi mahaki pipihi huhunú.
- Ko e kakai fefine ko ia 'oku feitamá 'oku totonu ke nau tatali kae 'oua leva ke nau fā'ele pea nau toki ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi huhunú. 'Oku totonu ki he kakai fefiné ke 'oua na'a nau feitama 'i he māhina 'e 1 hili 'enau ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi huhunú.
- Ko e kakai 'e ni'ihi 'oku totonu ke nau vakai'i mo 'enau toketaá pe 'oku totonu ke nau ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi huhunú pe 'ikai, 'o kau ai ha taha 'oku:
 - Ne ma'u 'a e HIV/'Étisí pe ko ha toe fa'ahinga mahaki ange 'e taha 'oku ne uesia 'a e sisitemi malu'i 'o e sinó
 - lolotonga faito'o 'aki 'a e faito'o kona tapú 'a ē 'oku ne uesia ai 'a e sisitemi malu'i 'o e sinó, 'o hangē ko e sitēloiti (steroids), 'o fe'unga mo e uike 'e 2 pe loloa ange ai
 - 'I ai hano fa'ahinga kanisā
 - lolotonga ma'u 'a e faito'o kanisā 'a ia ko e faito'o'aki 'a e hulú pe ko e ngaahi faito'o kona tapú
- Ko kinautolu 'a e kakai na'e toki fai ni pē ha huhu toto

U.S. Department of Health and Human Services
Centers for Disease Control and Prevention

atu kiate kinautolu pe 'oange ki honau sinó ha fa'ahinga kongokonga 'o e totó 'oku totonu ke nau 'eke ange ki he'enua toketaá pe ko fe'ia ha taimi 'e lava ai ke nau huhu ta'ofi mahaki pipihi ki he huhunú.

Kole ange ki ho' o toketaá ha ngaahi fakamatala 'oku toe lahi angé.

4

Ko e hā 'a e ngaahi kanongatāmaki mei he huhu ta'ofi mahaki pipihi ki he huhunú?

Ko e huhu ta'ofi mahaki pipihí, 'o hangē ko ha fa'ahinga faito'o pē, 'oku malava ke ne fakatupu ha fa'ahinga palopalema fakatu'utāmaki, 'o hangē ko e 'alēsiki pe uesia kovi 'auptio ho sinó 'e he faito'ō. Ko e kanongatāmaki ko ia 'o e huhu ta'ofi mahaki pipihi ki he huhunú 'a ē 'oku ne fakatupu ai 'a e fakafe'atungia'i 'o e sinó pe ko e maté, 'oku fu'u mātu'aki si'isi'i 'aupito 'a e faingamālie ia ke hokó.

Ko ho' o huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia ki he huhunú 'oku hao ange ia 'i ho' o ma'u ko ia 'a e mahaki ko e huhunú. Ko e kongā lahi 'o e kakai ko ia 'oku nau ma'u 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia 'o e huhunú 'oku 'ikai ke 'i ai ha'anau palopalema ia 'a nautolu felāve'i mo e huhú. Ko e ngaahi fakafeangainga 'oku anga maheni'aki 'a 'enua ngalingali ke hoko 'i he hili 'a e 'uluaki tousí 'o lahi ange ia 'i he 'osi 'a e tousi hono uá.

Ngaahi Palopalema Ma'ama'a Peé

- Ko e mamahi pe pupula 'i he feitu'u ko ia na'e fai ai 'a e huhú (fakafuofua ki he toko 1 mei he fānau 'e toko 5 pea a'u ki he toko 1 mei he kau 'atolēseni pe kakai lalahi 'e toko 3)
- Mofi (toko 1 mei he toko 10, pe si'isi'i hifo aí)
- Ko e ki'i veli si'isi'i peé, 'o a'u ki ha māhina 'e taha hili 'a e huhú (toko 1 mei he toko 25). 'Oku malava pē ki he kakai ko 'ení ke nau fakapihia'i 'a e ngaahi mēmipa kehe 'o honau 'api nofo'angá, ka 'oku tātaaitaha pē 'a 'ene hokó.

Ngaahi Palopalema lalahi ange

- Mahaki moá (hamu e kauva'é pe mo'usioa) fakatupu 'e he mofi ('oku fu'u tātaaitaha 'aupito 'a 'ene hokó).

Ngaahi Palopalema Fakatu'utāmaki

- Niumoniá (si'isi'i 'aupito 'a 'ene hokó)

Ko e ngaahi palopalema fakatu'utāmaki kehé, 'o kau ai 'a e ngaahi fakafeangainga fakatu'utāmaki 'a e 'utó mo e si'isi'i ange 'a e ngaahi kongokonga 'o e totó, na'e 'osi lipooti ia 'i he hili ko ia 'a e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia 'o e huhunú. Ko e ngaahi me'a ni 'oku fu'u si'isi'i 'a 'ene hokó 'o makatu'unga ai 'a e faingata'a ki he kau mataotaó ke nau tala pe ko e makatu'unga mei he huhu ta'ofi mahaki pipihí pe 'ikai. Kapau leva ko e makatu'unga mei he huhu ta'ofi mahaki pipihí, pea 'oku fu'u si'isi'i 'aupito 'a 'ene hokó.

Fakatokanga'i angé: Ko e 'uluaki tousi ko ia 'o e huhu ta'ofi mahaki pipihi ko ia ki he **MMRV** na'e 'osi fe'ao mai ia pea mo e velí pea mo ha mofi na'e mā'olunga ange ia 'i hono fai māvahevahe 'a e ongo huhu ta'ofi mahaki pipihi MMR pea mo e valiselá. Na'e lipooti mai foki 'a e velí ia 'o fakafuofua ke ma'u 'e he toko 1 mei he toko 20 pea mofi leva na'e ma'u ia 'e he toko 1 mei he toko 5.
Ko e mahaki moá fakatupu 'e he mofi na'e lipooti mai ia ke toe tātaaitaha ange 'a 'ene hoko 'i he hili 'a e MMRV. Ko e ngaahi me'a ni 'oku anga maheni 'aki 'a 'ene hokó 'i ha 'aho 'e 5 ki he'aho 'e 12 'i he hili 'a e 'uluaki tousí.

5

Fēfē leva kapau 'e fu'u tōtu'a 'a e uesia fakatu'utāmaki ho sino?

Ko e hā 'a e me'a 'oku fiema'u ke u fekumi ki ai?

- Fekumi ki ha ngaahi me'a 'oku ke hoha'a ki ai, 'o hangē ko e ngaahi faka'ilonga 'o e uesia fakatu'utamaki ki ho sino mei he 'alēsiki , mofi mātu'aki lahi 'aupito, pe ko e fetō'aki 'o e tō'onga mo'uí.

Ko e ngaahi faka'ilonga 'o ha uesia lahi kita 'e he 'alēsika, 'e kau ai 'a e haivi, ake fofonga mo e kia, faingata'a'ia e mānavā, vave e tā 'a e mafū, ninimó, mo e tavaivaia. 'E ala hoko pe ngaahi me'a ni 'i ha ngaahi miniti pe houa si'i mei hono huhu íá.

Ko e hā 'a e me'a 'oku totonu ke u fai?

- Kapau leva 'oku ke fakakaukau ko e uesia mei he 'alēsiki fakatu'utāmaki pe ko ha toe fakatu'utamaki kehe 'e 'ikai ke ala toloi, pea ke telefoni ki he 9-1-1 pe leleaki'i e tokotaha ko ia ki he falemahaki ofi tahá. Pea ka 'ikai, telefoni ki ho' o toketaá.
- Ka hili e ngaahi uesia ko ení , kuo pau ke lipooti ia ki he Sisitemi pe Va'a 'oku nau tali 'a e ngaahi lāunga ki he uesia kovi mei he huhu ta'ofi mahaki Pipihi pe VAERS. 'E malava pē ke faile 'a e lipooti ni 'e ho' o toketaá, pe ko ho' o fai pē ia 'e koe 'o fakafou 'i he uepisaiti 'a e VAERS 'I he www.vaers.hhs.gov, pe ko ho' o telefoni ki he **1-800-822-7967**.

'Oku 'ikai ke fai 'e he VAERS ia ha fale'i fakafaito'o.

6

Ko e Polokalama Fakafonua ki hono Totongi Huhu'i 'o e Lavea tupu mei he Huhu Ta'ofi Mahaki Pipihi (VICP)

Ko e Polokalama Fakafonua ko ia ki hono Totongi Huhu'i 'o e Lavea mei he Huhu Ta'ofi Mahaki Pipihi (VICP) ko e polokalama ia kuo fokotu'u ke ne huhu'i fakapa'anga 'a e kakai na'a nau lavea mei ha ngaahi huhu ta'ofi mahaki pipihi.

Ko kinautolu ko ia 'oku nau tui na'e fakalavea'i kinautolu 'e ha huhu ta'ofi mahaki pipihi 'e malava ke nau ako felāve'i pea mo e polokalama pea mo e anga ko ia hono faile ha 'eke 'aki ha'o telefoni ki he **1-800-338-2382** pe ko ha'o 'a'ahi ki he uepisaiti 'a e VICP 'i he www.hrsa.gov/vaccinecompensation. 'Oku fakangatangata pē 'a e taimi ke faile ai ha 'eke ki ha totongi huhu'i.

7

'E lava fēfē ke u toe 'ilo lahi ange?

- 'Eke ange ki he tokotaha 'oku ne fale'i fakafaito'o ko é. Ko ia te ne 'oatu kiate ko e 'a e kotoa 'o e fo'i polokalama huhu ta'ofi mahaki pipihi pe te ne fokotu'u atu ha ngaahi ma'uga fakamatala kehe.
- Telefoni ki ho' o potungāue mo'ui fakakoló pe fakasiteiti.
- Fetu'utaki ki he Ngaahi Senitā ki hono Pule'i mo Faka'ehi'ehi mei he Mahaki (CDC):
- Telefoni ki he **1-800-232-4636 (1-800-CDC-INFO)** pe ko ho'o
- 'A'ahi ki he uepisaiti 'a e CDC 'i he www.cdc.gov/vaccines

**Vaccine Information Statement (Interim)
Varicella Vaccine**

3/13/2008 Tongan

42 U.S.C. § 300aa-26

Translation provided by Hawaii Department of Health

